

אוג

האוג נזכר במשנה ארבע פעמים: כמין החייב בדין הפאה (פאה א ה), כמין שנפטר מדין הדמאי בשל חוסר חשיבותו (דמאי א א), לעניין מועד חיוב פירותיו במעשר - משיאדימו (מעשרות א ב) ובהקשר של דיני טומאה וטהרה (כלים כו ג). האוג נזכר גם בתוספתא שלוש פעמים (שביעית ה ו; ע"ז ה יא; מכשירין ג ט) בהקשרים שונים, וכן פעם אחת בספרא (קדושים א). כמו כן נזכר כמה פעמים בירושלמי (שביעית ז ה"א ועוד) כמשיח לפי תומו.

הזיהויים

אוג הבורסקאים

קרנית נאכלת ('דובדבן קורנלי')

■ אוג הבורסקאים (*Rhus coriaria*)

- עץ נשיר נמוך, הגדל במזרח הים התיכון ועד לקווקז, וכן בארץ ישראל - בגליל, בכרמל ובהר המרכזי. פירותיו הקטנים והאדומים גדלים באשכולות צפופים ונכתשים לתבלין הנקרא סמאק, ומצוי בתערובת הזעתר. מקליפת הגזע האדמדמה היו מכינים סממן צבע. עלי העץ שימשו בתעשיית עיבוד העורות המסורתית - הבורסקאות, ומכאן שמו - אוג הבורסקאים. זהו הזיהוי הנפוץ ביותר בקרב הפרשנים - החל מפירושי הגאונים מן הגניזה, המצוטטים גם בערוך ובפירוש ריבמ"ץ, עבור ברמב"ם וסיעתו, כפ"פ, פירושי תימן ופרס, וכלה בתפא"י, שמביא אותו כאחת משלוש אפשרויות זיהוי.¹

■ קרנית נאכלת (*Cornus mas*)

- מופיע אצל ריבמ"ץ כזיהוי שלמד

מרבו, לצד הזיהוי הקודם, שהתקבל יותר על דעת ריבמ"ץ. מופיע אצל ר"ש (כזיהוי שנדחה), ובהמשך אצל רע"ב וכאחת משלוש אפשרויות בתפא"י.² זהו עץ קטן ממשפחת המורניים (נקרא גם 'דובדבן קורנלי', אף שאינו קרוב סיסטמטית לדובדבן), הנפוץ בדרום אירופה ובמערב אסיה - מצרפת במערב ועד הקווקז במזרח, אך אינו גדל בארץ ישראל. גם לו פירות אדומים

שזיף אירופי

אכילים, גדולים יותר מפירות האוג.

■ **שזיף אירופי** (*Prunus domestica*) - השזיף המוכר לנו. עץ פרי ממשפחת הוורדיים, שמוצאו מאזור הקווקז. פירותיו סגלגלים או עגולים, מתוקים וחמצמצים. מתאימים למאכל כפרי טרי או מיובש. בחורש בצפון הארץ גדל מין הבר **שזיף הדוב** (*P. ursina*). מופיע אצל רב נתן אב הישיבה.³

■ **ורד הכלב** (*Rosa canina*) - מופיע בשני מקומות בתפא"י.⁴ שיח בר הנפוץ כמעט בכל אירופה ונדיר בחורש הים-תיכוני בארץ ישראל. גם פירותיו של ורד הכלב אדומים, ואף שעל פי רוב אינם נאכלים, הם משמשים לרפואה.

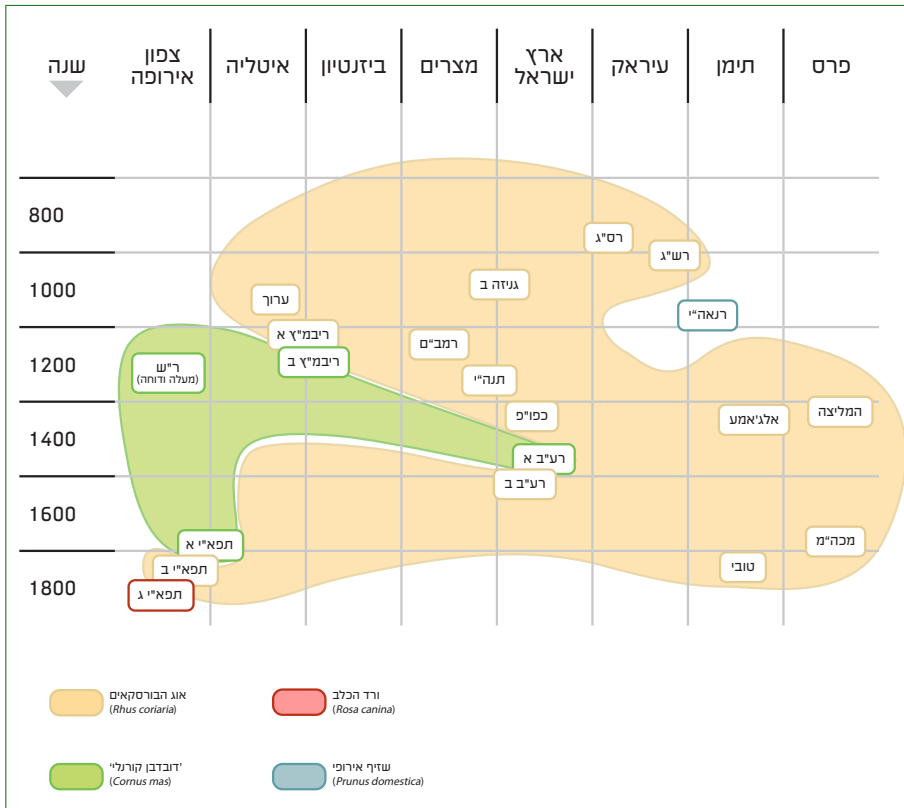

ורד הכלב

עיון

החוט המקשר בין הזיהויים הוא הפירות האדומים, לאור האמור במסכת מעשרות.⁵ כך מפרש גם הר"ש משנץ, שאינו מזהה עם מין ספציפי אלא עם מין אילן שפריו אדום. שלושה מהזיהויים (למעט זיהויו של רנאה"י - שזיף) הם עם צמחים שעיקרם גידולי בר, אף שהאדם משתמש בפירותיהם. זאת בהתאם לאמור במסכת דמאי, שם מדובר על מין שאינו חשוב.

הזיהוי עם אוג הבורסקאים מוסכם על החוקרים.⁶

הערות:

1. רס"ג (עמ' 146 מס' 38): אלסמאק < سماق=*Rhus coriaria* (עיסא, עמ' 156, ע' 3; רמב"ם, רוזנר, עמ' 212, ע' 277; חסין וקאסם, עמ' 72, ע' 301), וכך גם אצל רש"ג (עמ' 174, ש' 18) זרעים גניזה ב; ערוך (ח"א עמ' כ, ערך 'אג'); ריבמ"ץ (פאה א ה); רמב"ם (דמאי א א עמ' 85); תנה"י (עמ' 28, ערך 'אוג'); כפוי"פ (פרק כו, עמ' תפב); המליצה (ש.ש. ד. 12); רע"ב (דמאי א א); אלג'אמע (עמ' 8 ערך 'אוג'); מילון מהד' טובי (עמ' 82); מכה"מ (ב"א ד 9, פאה א ועוד); תפא"י (פאה א ה, טז ע"ב): ... וי"א גערבער בוים < Gerberbaum (גר.)=*R. coriaria* (ניקולוב, מילון, עמ' 639; ון ווייק, מילון, א, עמ' 1145).
2. ריבמ"ץ (שם): והרב היה מלמדינו האוג בלעז קורנולי, ולשון יון נקראין אקרניאה... < *κράνεια*=Corniolo (אי.ט.)=*Cornus mas* (לידל וסקוט, עמ' 989; דיוסקורידס, גודייר, עמ' 86, ח' I, ע' 172; אוניברסיטת טרייסטה. ייתכן שמקור מסורת זו בדמיון הפיזי - פירות אדומים קטנים, או בדמיון הפונטי - *coriaria* (=בורסקאים) - *cornus*); ר"ש (פאה א ה): אילן שפריו אדום... וי"א שזהו אילן שקורין קורנליי"ר בלעז, ולא יתכן דאין מכניסו לקיום. רע"ב שם; תפא"י (פאה א ה, טז ע"ב): קארנעלקירשען בוים; (מעשרות א ב קג ע"ב): קאנעלקירשען < Kornelkirschenbaum (גר.)=*Cornus mas* (ון ווייק, מילון, א, עמ' 370).
3. רנאה"י (פאה עמ' 22): אלאנגאץ < *إنجاص*=*Prunus domestica* (קאפה, מחברת, עמ' 68; ווד, תימן, עמ' 138; חזילידי, פלורה, עמ' 176). במקומות רבים מופיע *إنجاص* כשמו של *Pyrus communis* (אגס תרבותי), אך בתימן, מקום עריכתו של הפירוש, הוא מזוהה עם השזיף (וע"ע 'אגס').
4. תפא"י (כלים כו ג לו ע"א): האנעבוטען; (דמאי א א בדפוסים מאוחרים): האהנבוטען < Hahnbutten (גר.)=*Rosa canina* (ון ווייק, מילון, א, עמ' 1160; גריס, מילון, כ' 10, עמ' 166).
5. משיאדימו (מעשרות א ב) - הכוונה לשלב בהבשלת הפרי, בו מקבל הפרי את צבעו האדום.
6. לעף, פלורה, ד, עמ' 69; צי"ז"יק, אוצר, עמ' 848; פלדמן, משנה, עמ' 230; פליקס, צומח, עמ' 19. עוד על זיהוי האוג ושימושיו ראה: עמר, אוג, עמ' 191-198.